

Elnur NƏCƏFOV

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Polis Akademiyasının “Cinayət hüququ” kafedrasının müəlimi, polis baş leytenantı
e-mail: najafow1313@gmail.com,
(+994(50)266-61-13)

UŞAQLARIN CİNSİ İSTİSMARI CİNAYƏTLƏRİ

Açar sözlər: uşaq, cinsi istismar, cinayət, az-yaşlı, qanun

Keywords: child, sexual abuse, crime, minor, law

Ключевые слова: ребенок, сексуальное насилие, преступление, несовершеннолетний, закон

Azərbaycan cəmiyyəti də, daxil olmaqla demək olar ki, bütün dünyada ən acınacaqlı və haqqında danışılması çətin, təhqiqatı, istintaqı və tövsifi mürəkkəb olan cinayət əməllərindən biri də, cinsi zorakılıq, xüsusilə uşaqların cinsi zorakılığı, yaxud cinsi istismarıdır. Çox təəssüf ki, uşaqların cinsi istismarı halları acı bir gerçəkdir.

Dünyada hər il 40 milyona yaxın uşağın zorakılığa məruz qaldığı təxmin edilsə də, ABŞ, İngiltərə, Almaniya, Rusiya və Hindistan kimi ölkələrdə ciddi zorakılıq hallarının olması diqqət çəkir. Avropa Şurasının məlumatına görə, Avropada hər 5 uşaqdan 1-i hansısa formada cinsi zorakılığa məruz qalır. Son illərdə uşaqlara qarşı cinsi istismar mövzusu uşaqlarla işləyən psixi sağlamlıq mütəxəssisləri və ictimaiyyət arasında da, böyük diqqət cəlb etmişdir. Mediada da, bu problem kifayət qədər mənfə şəkildə öz əksini tapmışdır. Cinsi istismara məruz qalan uşaqların dəqiq sayını təxmin etmək çox çətinidir. Uşaqların cinsi istismarı halları qızlarda 6%-62%-i, oğlanlarda 3%-13%-dir. Aparılmış tədqiqatlar göstərir ki, amerikalı təcavüzə məruz qalmış qadınlardan 1/3-nin 18 yaşından əvvəl cinsi təcavüzə məruz qalır. Cinsi zorakılığa məruz qalmış 243 qa-

dınla aparılmış tədqiqatlara əsasən onların təxminən 1-2%-i valideyni və ya yaxın qohumu olan biri tərəfindən belə hərəkətlərə məruz qalmışdır. Buraya cinsi istismar, uşaq pornoqrafiyası, uşaq fahişəliyi, onlayn təcavüz və ya cinsi təcavüz daxildir. [12, səh 133]

Böyük Britaniyada yerləşən Uşaq İşgəncələrinin Qarşısının Alınması üzrə Milli Assosiasiyasının (NSPCC) məlumatına görə, ölkədə hər 20 uşaqdan biri cinsi təcavüzə məruz qalır. Almaniyanın Ulm Universitetinin 2017-ci ildən topladığı məlumatlara görə, ölkədə hər 7 nəfərdən biri uşaq və ya yeniyetməlik dövründə cinsi istismara məruz qalıb. Təəssüf ki, cinsi cinayətlər və xüsusilə uşaqlara qarşı cinsi istismar müəyyən coğrafiyaya xas deyil. Bu, bütün dünyada baş verən və qarşısını effektiv şəkildə almaq mümkün olmayan cinayətlərdən biridir. Azərbaycanda bu sahədəki vəziyyət o qədər də dəhşətli olmasa da, lakin az sayda deyil. Xüsusilə bu sahədə baş verən cinayətlərin böyük əksəriyyətinin ailə daxilindəki şəxslər, yaxud qohum şəxslər tərəfindən törədildiyini nəzərə alsaq, latentliyin yüksək olduğunu görürük. Statistik hesablara görə cari ildə yalnız 9 belə fakt qeydə alınmışdır. Həmçinin statistikalar göstərir ki, uşaqların məruz qaldığı ümumi cinayətlərin 29 % onların cinsi azadlığı və ya cinsi toxunulmazlığı əleyhinə törədilən cinayətlərdir. İl ərzində uşaqlara qarşı olan cinayətlərin 1,1 % seksual xarakterli - zorlama cinayətləridir. Bundan başqa, il ərzində uşaqlara qarşı seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri 4 % təşkil edir, bu hərəkətlərə məcburetmiş isə 0,1 % olub. Azərbaycanda 16 yaşına çatmayan qızlarla onla-

rın iradəsinə zidd olaraq cinsi əlaqədə olma cinayətlərinin sayı sadaladıqlarımın fəvqündə daha çox – 20 % təşkil edir. Təxminən il ərzində 150-180 cinayət faktı buna aiddir. Milli mənəvi dəyərlərin və ailə dəyərlərinin kifayət qədər möhkəm olduğu Azərbaycan cəmiyyətində təbii ki, belə hallar qəbul edilməzdir və cəmiyyət tərəfindən bu kimi hallara sərt şəkildə reaksiya verilmişdir. Bundan əlavə, cinayət qurbanları arasında ən ağır zədə alanların cinsi cinayətlərə məruz qalınları olduğu bildirilir. Təkrar cinsi cinayətlərə və ya uzun müddətli cinsi zorakılığa məruz qalınarlarda bu hal daha ağırdır. Həmçinin belə cinayətlərin digər qurbanları ilə müqayisədə rəsmi orqanlara cinayət barədə məlumat vermə ehtimalı çox aşağı olur. Araşdırmamızın məqsədi bu sahədə olan bəzi çatışmazlıqları ön plana çəkməkdir.

Ümumiyyətlə uşağın cinsi istismarı nədir? Cinsi istismar cinsi fəaliyyətin bir hissəsi, ya da tamamı olaraq uşağı oxşamaq, cinsi orqan ilə uşağa toxunmaq, uşağın dodağından öpmək, uşaq pornoqrafiyası izləmək və izlətmək, uşaqla cinsi ifadə tərkibli zarafatlar etmək, uşağın yanında cinsi əlaqə yaşamaq, uşaqları erkən yaşda evləndirmək, uşaqlarla cinsi ifadə tərkibli yazışmaq, çılpaq şəkil istəmək, öz çılpaq şəklini uşağa göndərmək və bu kimi davranışları əhatə edir.[8, səh 1] Məsələnin zəruriliyi göz önünə alınaraq Beynəlxalq və regional səviyyədə bu sahədə mübarizənin gücləndirilməsi məqsədi ilə, “Uşaqların cinsi istismardan və cinsi zorakılıqdan müdafiəsi haqqında” 2007-ci il oktyabrın 25-də Lansarotədə Avropa Şurasının Konvensiyası qəbul edilmişdir. Azərbaycan Respublikası da, 22 oktyabr 2019-cu il tarixində Qanunla bu Konvensiyayı təsdiq etmişdir. Konvensiyadan irəli gələrək deyə bilərik ki, uşaq dedikdə, 18 yaşına çatmamış istənilən şəxs başa düşülür. Yaş həddinin bu cür müəyyən edilməsi həm şəxsin bir çox ölkələrdə evlilik yaşının 18 olması, eyni zamanda haqqında edilən hərəkətlərin mahiyyətinin dərk edilə bilməməsindən irəli gəlir. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin şəxsiyyətin cinsi toxunulmazlığı və cinsi azadlığı əleyhinə olan cinayətlər fəslindəki normalara nəzər yetirsək görürük ki, zor tətbiq yalnız 16 yaşına çatmamış şəxslə etmədən cinsi əlaqədə olma, yaxud seksual xarak-

terli digər hərəkətləri etmə, həmçinin zor tətbiq etmədən həmin şəxslərə qarşı əxlaqsız hərəkətlər etmək məsuliyyət yaradır.[1, m 152] Təbii ki, bu yaş həddi həm də, ölkənin mental dəyərlərindən və şəxslərin məsələnin mahiyyətini dərk etmə səviyyəsindən asılı olaraq müəyyən edilmişdir. Məsələn, Türkiyə Respublikasında bu yaş həddi 15 müəyyən edilmiş, əlavə olaraq 15 yaşına çatsa belə hüquqi anlama və dərk etmə səviyyəsində olmayan şəxslərə qarşı da belə hərəkətlər uşaq istismarı hesab edilir. Eyni zamanda, Fransada 15, İngiltərədə 13, Almaniya da 14 yaşına çatmayan şəxslərlə bu cür hərəkətlər cinayət əməli hesab edilir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 152-ci maddəsində 16 yaşına çatmayan şəxslə cinsi əlaqədə olma və ya seksual xarakterli digər hərəkətlər etməyə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərə qarşı zor tətbiq edilməklə, yaxud zor tətbiq edilməsi hədəsi ilə cinsi əlaqədə olma əməlinə görə məsuliyyət CM-in 149.2-1.1-ci maddəsi ilə müəyyən olunmuşdur. CM-in 152-ci maddəsi isə zor tətbiq edilmədən 16 yaşına çatmayan şəxslərə qarşı belə əməlləri nəzərdə tutur. Yəni şəxsə qarşı hansısa zorakılıq və zorakılıqla bağlı hədə edilmədən onunla cinsi əlaqədə olma və ya seksual xarakterli digər hərəkətlər etmək.[5, səh 513] Cinsi azadlıq anlayışından fərqli olaraq cinsi toxunulmazlıq, qanunla şəxsin müəyyən yaş həddinə çatmadan hansısa cinsi fəaliyyətlə bağlı hərəkətləri, zərərçəkmiş şəxsin razılığının olub olmamasından asılı olmayaraq qadağan edir. Eyni zamanda 16 yaşına çatmamış zərərçəkmiş şəxsə qarşı hansısa zor tətbiq etmədən, lakin hiylə, aldatma yaxud hərəkətlərin mahiyyətini dərk etməyən şəxsə qarşı da, bu cür hərəkətlər CM-in 152-ci maddəsi ilə məsuliyyət yaradır. Bu isə, məsuliyyət nəzərdə tutulan norma-nın sanksiyasında nəzərdə tutulmuş cəzanın ağırlığı ilə əməlin ictimai təhlükəliliyi arasında adekvatlıq təşkil etmir. 149.2-1.1-ci maddənin sanksiyasında 10 ildən 15 ilədək azadlıqdan məhrum etmə nəzərdə tutulduğu halda, 152-ci maddə də, yalnız zor tətbiq edilmədən həyata keçirilmə əlamətini nəzərə alınaraq 1 ildən 3 ilədək azadlıqdan məhrum etmə müəyyən edilmişdir. Yəni mahiyyət

etibarı ilə azyaşlı şəxslə onun razılığı olmadan, lakin aldatma və hadisənin mahiyyətini dərk etməyən uşağa qarşı belə əməllər heçdə zor tətbiq edilməklə törədilən zorlama cinayətindən az ictimai təhlükəli deyil. Çünki ailə, sosial çevrənin və xüsusilə uşaqlıq dövründə yaşanan hər cür hadisənin insanın gələcək həyatına birbaşa təsir etdiyi psixologiyada öz təsdiqini tapmış nəzəriyyədir.

Psixoloji və sosioloji nöqtəyi nəzərdən hər bir şəxsin uşaqlıq dövrü onun gələcək həyat və inkişaf səviyyəsinə, cəmiyyət üçün faydalı, sağlam bir insan kimi yetişməsində mühüm rol oynayır. Cinsi travma yaşamış insanın aldığı travma ilə mənfi fəsadların və həyatının tamamilə korlanması arasında birbaşa səbəbli əlaqə mövcuddur. Cinsi istismar qurbanlarına təsirini qısamüddətli və uzunmüddətli olaraq təsnif etmək mümkündür. Sui-istifadənin qısamüddətli təsiri dərhal sonra görünən, davamlı olmayan, və bunlar daha çox yaşa bağlı problemlərə səbəb olan kəskin reaksiyalardır. Uzunmüddətli simptomları nəzərə yetirdikdə, fərdlərin davranışında, emosional, cinsi və sosial həyatlarında və münasibətlərində ciddi problemlərlə müşahidə olunur. Yeniyetmələrdə və xüsusən də uşaqlarda cinsilliklə bağlı psixi və fiziki, hormonal infrastruktur hələ formalaşmadığı üçün böyüklər tərəfindən edilən hər hansı cinsi yanaşma psixi və fiziki pozuntudur və uşaqlarda mütləq ağır psixoloji travma yaradır. Bu təsir dərhal görünə bilər və ya müəyyən dövrlərdə özünü göstərə bilər. Uşaq əvvəlcə ona edilənləri onunla oynanılan oyunun bir parçası kimi qəbul etsə də, vaxt irəlilədikcə məruz qaldığı vəziyyətin psixoloji və fiziki sərhəd pozuntusu olduğunu hiss edir və anlayır. Uşaqların məruz qaldıqları zorakılığı barədə məlumat vermək qərb ölkələrində və ABŞ-da qanuni tələbdir. Yəni də bu sui-istifadənin həqiqətən olub-olmadığını sübut etmək lazımdır. Bu həmişə asan olmur. Sui-istifadə halları bildirilərsə uşağı gələcək zorakılıqdan qorumaq üçün tədbirlər görmək daha asan olar. Bəzən uşaqlar onlara qarşı bu davranışların sui-istifadə olub-olmadığına qərar verməkdə çətinlik çəkə bilərlər. bu nədir dərk etsələr belə, müxtəlif səbəblərdən bunu deməməyi də seçə bilərlər. Uşaqlar risk altındadı, təzyiq, qorxu hiss etdikdə və anlayışla qarşılanmayacaqlarını hiss

etdikdə, bu travmatik hadisəni inkar edə bilərlər. Başqa sözlə desək, yaşanan anormal bir hadisə sonradan insana travma verir. Uşaqlıq illərində cinsi zorakılığa məruz qalan insanlarda istər dərhal, istərsə də sonradan müxtəlif intensiv psixoloji problemlər istər-istəməz yaranır. Bu əminliyin səbəbi odur ki, heç bir uşaq və ya yeniyetmə bu ağırlıqdakı travma ilə mübarizə aparmaq üçün kifayət qədər əqli gücə malik deyil. Travmatik təsirin dərəcəsi və psixoloji problemin növü və insana təsir səviyyəsi yaşadıkları sui-istifadənin növünə görə dəyişsə də, psixoloji problemlərin yaranması qaçılmazdır. Depressiya, cinsi obsesyonlar, digər obsesyonlar, narahatlıq pozğunluqları, cinsi disfunksiyalar, əks cinsə inamsızlıq, əks cinslə ünsiyyət problemləri, bağlanma problemləri, əks cinsdən tamamilə qaçmaq və ya emosional hisslər yaşaya bilməmək, homoseksual oriyentasiyalar, ümumi hisslər güvənsizlik, cinsi istəksizlik, təsadüfi cinsi əlaqə, çaxnaşma pozuqluğu, ünsiyyət problemləri kimi psixoloji problemlər travmatik təsirin səviyyəsindən asılı olaraq müxtəlif intensivliklərdə özünü göstərir. Sıx travmatik təsir yaranıbsa, psixoloji problemlərin yaşanması daha davamlı və sıx olacaq, və bir insanda eyni anda bir çox psixoloji problemlərin yaranması da, istisna deyil.

Həmçinin son dövrlərdə xüsusilə uşaqlara qarşı belə çirkin əməllər onların ailə üzvləri yaxud birgə yaşamağa məcbur olduqları qohumları tərəfindən törədildiyini nəzərə alırıqsa, həmin travmaya məruz qalmış zərərçəkmiş şəxsin sonradan həyatı düzənin tamamilə pozulması və ömür boyu məruz qaldığı əməlin təsirindən yaxa qurtara bilməməsinin şahidi oluruq [9, səh. 120, 13, səh. 12].

Məsələyə kriminoloji nöqtəyi nəzərdən yanaşdıqda isə, 16 yaşına çatmayan şəxslə, hiylə və aldatma üsulu ilə, xüsusilə 12 yaşından az uşaqlara qarşı belə hərəkətlər törədən şəxsin şəxsiyyəti və əməlin ictimai təhlükəliliyi daha ağırdır. Bu baxımdan həmin üsulla törədilən və bu tip əməllərin Cinayət Məcəlləsinin 152-ci maddəsində xüsusiləşdirilməsi daha məqsədmüvafiq olardı. Xarici ölkələrin bu sahədəki təcrübəsinə fikir versək görərik ki, məsələn Türkiyə Respublikasının Cinayət Məcəlləsində, ümumiyyətlə uşaqlara, 15 yaşından az olan şəxslərə, eyni zamanda yaşı 15

dən yuxarı olsa da, hadisələrin mahiyyətini dərk etməyən şəxsə qarşı bu cür əməllər ümumi cinsi istismar cinayətləri adı altında qeyd olunmuşdur. Cinsi toxunulmazlığın 15 yaş müəyyən olduğu TC-CM-in 103-cü maddəsində, cinsi istismarın həm şiddət, fiziki güc və təhdidlə, həm də, hiylə və digər üsullarla belə əməllərin törədilməsi hesab edilməsi və eyni cür sanskiya ilə cəzalanmalı olması göstərilmişdir.[2, m 103] Bundan əlavə qonşu Gürcüstan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 137 və 140 –cı maddələrinə görə, cinsi azadlıq və cinsi toxunulmazlıq əleyhinə törədilən cinayətlərə görə cəza zor tətbiq edilməklə belə hərəkətləri törədən şəxslərə qarşı və həmçinin zor tətbiq edilmədən 16 yaşına çatmayan şəxslərə qarşı törədilməsinə görə sanksiyalar hər iki halda ən azı 5 ildən başlayır.

Ümumiyyətlə kriminologiyada azyaşlı və uşaqlara qarşı hiylə, aldatma və başqa cür qeyri zorakı üsullarla cinsi əlaqədə olan, seksual xarakterli hərəkətlər edən yaxud əxlaqsız hərəkətlər etmiş şəxsin ictimai təhlükəliliyi daha ağır hesab edilir. Bu tiptən olan cinayətləri törədən şəxslərdə cinayətkar meyilliyyətin yaranması elə uşaqlıqda özünün belə hərəkətlərə məruz qalmasından və ya seksual ariontasiyanın pozğunluğundan yaranır. Burada məqalənin əvvəlində qeyd etdiyimiz, şəxsin uşaqlıq dövrünün onun sonrakı yaşamına təsiri və fəsadlarının vacibliyi bir daha ön plana çıxır. Cinayət Məcəlləsinin 41.2-ci maddəsinə görə cəzanın məqsədlərindən biri də, məhkumun islah edilməsidir. Lakin həm beynəlxalq praktikada, həm də ölkəmizdə bu tiptən olan cinayətləri törədən şəxslərə verilən azadlıqdan məhrumetmə cəzalarından sonra, məhkumun islah olunmadığı və ya əksər hallarda islah olunmasının qeyri mümkünlüyü danılmaz faktır. Bu məsələ ilə bağlı müxtəlif dövrlərdə çoxsaylı araşdırmalar aparılsa da, ən diqqətə layiq və əhatəli araşdırma “Hanson” tərəfindən aparılan meta-analizdir. O, Birləşmiş Krallıq və Yeni Zelandiya da, daxil olmaqla əsasən Amerika və ya Kanada o cümlədən müxtəlif ölkələrdə 43 araşdırma aparmışdır. Araşdırmanın məqsədi əsasən cinsi cinayət törətdiyinə görə verilən yalnız azadlıqdan məhrumetmə cəzası çəkmiş şəxslər və azadlıqdan məhrumetmə ilə bərabər psixoloji terapiya olunan şəxs-

lərin azadlığa çıxdıqdan sonra həmin əməlləri təkrarlayıb təkrarlamaması üzərində idi. Araşdırma ümumilikdə 5078 cinayətkar müalicə olunub, 4376 nəfər isə müalicə olunmadan azadlığa çıxan şəxslər üzərində olmuşdur. Onların yenidən cinayət törətmədiyini müəyyən etmək üçün orta hesabla 1 ildən 16 ilə qədər izlənilmişdir. Aparılan kriminoloji tədqiqatlar və meta-analizlər nəticəsində onların yenidən cinayətləri təkrarlama statistikasında psixoloji terapiyanın cinayətin qarşısının alınmasında yüksək effektiv olduğunu görürsənir. Göründüyü kimi azadlıqdan məhrumetmə ilə yanaşı tətbiq edilən psixoloji terapiya bu tiptən olan cinayət törədən şəxslərin islah olunmasında son dərəcə effektivdir. Təsadüfi deyil ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının bir çox ştatlarında, Fransa, Almaniya və başqa ölkələrdə belə şəxslərin islah edilməsində bu üsuldən istifadə edilir. Bundan başqa nəzərə almaq lazımdır ki, uşaqlara qarşı cinsi cinayət törədən şəxslərin kateqoriyaları da müxtəlifdir. Araşdırmalara görə belə cinayət törədən şəxslərin təxminən 8,5%- pedofiliya diaqnozlu, 12% antisosial şəxsiyyət pozğunluğu, 23,2% spirtli içki təsiri ilə, 10% narkomaniya diaqnozulu şəxslərdir. Təbii ki, bu kateqoriyadan olan hər bir şəxs üçün eyni cür islah üsulu seçilə bilməz. Məsələn testesron hormonlarının və pedofiliyanın təsiri yüksən olan şəxslər üzərində tətbiq edilən başqa bir üsul isə, kimyəvi kastrasiyadır (kimyəvi axtalanma). Araşdırmaçı həkim Jordan 2011-ci ildə yazdığı məqalədə qeyd edir ki, pedofiliyanın struktur və funksional səbəblərinin əsasında beyindəki seksuallıq dayanır. Həqiqətən, parafiliya və pedofiliya olan şəxsin neyrobiologiyası haqqında kifayət qədər məlumat olmasa da, aparılan tədqiqatlar bu kimi halların frontal və temporal lobun qüsurundan qaynaqlandığını göstərir. Və belə şəxslərə qarşı hansısa terapiya və başqa növdən olan cəzaların tətbiq edilməsi onları gələcəkdə bu tiptən olan cinayətləri törətməkdən çəkindirmir. Qeyd etmək lazımdır ki, kimyəvi kastrasiya müxtəlif tibbi həblər vasitəsilə şəxsin hormonlarının azaldılmasıdır və bir müddət tətbiq edildikdən sonra, əgər təsir dayanırlarsa şəxsin əvvəlki vəziyyətinə qayıtması da, istisna olunmur. Tətbiq edilmə şərtləri müxtəlif olsa da bu cür şəxslərə qarşı bir çox ölkələrdə bu

üsulundan istifadə olunur. Məsələn 2011-ci ildə Rusiyada qanun qəbul edilməklə; 14 yaşından kiçik şəxslərə qarşı cinsi zorakılıq cinayətlərində psixiatriy rəyi əsasında cinayəti törədən şəxsə pedofiliya diaqnozu qoyulduqda, məcburi kimyəvi kastrasiya tətbiq edilir. Kaliforniyada, yetkinlik yaşına çatmayanlara qarşı belə əməllər törədənələrə qarşı həkim rəyi ilə məhkəmə kimyəvi kastrasiya tətbiq etmək, təkrar bu əməlləri törədən şəxsə qarşı isə bunu məcburi tətbiq etmək səlahiyyətinə malikdir. Belçikada cinsi cinayətlər törədənələr üçün digər müalicə üsullarının heç bir nəticə vermədikdə və şəxsin yenidən cinayət törətməsi müəyyən edildikdən sonra tətbiq edilir. Böyük Britaniyada yalnız könüllü kimyəvi kastrasiya tətbiq olunur. Almaniyada kastrasiya yalnız müdaxilə nəticəsində, şəxsin razılığı ilə mümkündür. Göründüyü kimi, fərqli tətbiqetmə mexanizminə malik olsalar da, artıq bu şəxslərə qarşı qeyd olunan üsuldan istifadə tibbi və hüquqi cəhətdən zəruri hala gəlmişdir. [7, səh 23]

Ümumiləşdirərək qeyd etmək istərdik ki, cina-

yət qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş cinayətlər içərisində ictimai təhlükəli nəticələrinə görə ən ağır cinayətlərdən olan şəxsiyyətin cinsi toxunulmazlığına cinsi azadlığına qarşı cinayətlərin uşaqlara qarşı törədilməsi halları olduqca böyük və bərpa olunmaz fəsadlara səbəb ola bilər. Sağlam və cəmiyyətə faydalı gələcəyi formalaşdıran uşaqların bu dövrdə belə hərəkətlərə məruz qalması nəyinki cəmiyyətin normal bir üzvi olmaqda çətinlik yaradır, bir çox hallarda özləri aldıkları travmadan cinayətkar meyilli şəxsiyyətə çevrilirlər. Təbii ki, ilk növbədə əsas vəzifə qanunların təkmilləşdirilməsi olduğu kimi, yaddan çıxarmaq olmaz ki, məqsəd həm də, biri də, baş verə biləcək cinayətlərin qarşısının alınması, yəni profilaktikasıdır. Bu baxımdan qeyd etdiyimiz kimi, Cinayət Məcəlləsinin 152-ci maddəsində nəzərdə tutulan sanksiyanın, əməlin ictimai təhlükəliliyinə adekvat qurulması, həmçinin bu tip cinayətləri törədən şəxslərə qarşı psixoloji terapiya və başqa cür tədbirlərin görülməsi daha məqsədamüvafiq olacaqdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi - <http://e-qanun.az/framework/46944>;
2. Türkiyə Respublikasının Cinayət Məcəlləsi - <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237>;
3. Almaniya Federativ Respublikasının Cinayət Məcəlləsi - <https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Germany-Criminal-Code.pdf> ;
4. Rusiya Federasiyası Cinayət Məcəlləsi.- www.imolin.org;
5. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası;
6. “Uşaqların cinsi istismardan və cinsi zorakılıqdan müdafiəsi haqqında”AVROPA ŞURASININ KONVENSIYASI.- <https://e-qanun.az/framework/43532%20>;
7. Kimyasal Kastrasyonun Cinsel Suç Faillerine Uygulanabilirliği Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme,(Məqalə) , Baran Kızıdırmaq;
8. Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme (Məqalə) , Sefa Bulut;
9. The effects of childhood sexual abuse on children’s psychology and Employment - Md. Abdul Wohaba, Sanzida Akhter;
10. The impacts of child sexual abuse: A rapid evidence assessment - <https://www.iicsa.org.uk/key>;
11. Sexual Abuse - by the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry;
12. London, K., Bruck, M., Ceci, S., & Shuman, D. (2003) Disclosure of child sexual abuse: What does the research tell us about the ways that children tell? Psychology, Public Policy, and Law, 11(1), 194-226. - <https://www.d2l.org>;
13. Fitzgerald, Edward A: “Chemical Castration: MPA Treatment of the Sexual Offender”, American Journal of Criminal Law, V:18, no:1, 1990, p.1-60- www.heinonline.org.

Najafov Elnur**Crimes of sexual exploitation of children**

Summarizing, we would like to note that among the crimes provided for in the criminal law, the cases of committing crimes against children against the sexual integrity of the person, against the sexual freedom, which are perhaps the most serious crimes due to their socially dangerous consequences, can cause huge and irreversible consequences. Children who are shaping a healthy and useful future for the society, being exposed to such actions during this period, cannot become a normal member of the society, in many cases, they become criminally inclined personalities due to the trauma they have received. Of course, the first task is the improvement of laws and sanctions, but one of the main tasks of the police is the prevention of possible crimes. In this regard, as we mentioned, it will be more appropriate to establish the sanction provided for in Article 152 of the Criminal Code, adequate to the public danger of the act, as well as to take psychological therapy and other measures against the persons who commit this type of crime.

Наджафов Эльнур**Преступления сексуальной эксплуатации детей**

Резюмируя, хотелось бы отметить, что среди преступлений, предусмотренных уголовным законом, выделяются случаи совершения преступлений против детей, против половой неприкосновенности личности, против половой свободы, которые являются, пожалуй, наиболее тяжкими преступлениями в силу их общественно опасной последствия, может вызвать огромные и необратимые последствия. Дети, формирующие здоровое и полезное для общества будущее, подвергаясь таким действиям в этот период, не могут стать нормальными членами общества, во многих случаях становятся криминально настроенными личностями в силу полученной травмы. Конечно, первая задача — совершенствование законов и санкций, но одна из главных задач полиции — предупреждение возможных преступлений. В связи с этим, как мы упоминали, целесообразнее будет установить санкцию, предусмотренную статьей 152 УК РФ, адекватную общественной опасности деяния, а также применить к лицам, совершившим деяние, психотерапевтические и иные меры.